

קול צופיך

מרון הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

תולדות - תשס"א - מאת מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

השיעור לעילוי נשמת :

מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע : תולדות

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תשס"א.

מהלכות שמיטה

דברי הפתיחה מאת הרה"ג ח"ר נעים בן אליהו שליט"א

למען ציון לא אחשה

"למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט עד יצא כנגה צדקה". הננו לשלוח ממקום מקודש זה תפילותינו ותחנונינו לבורא עולם, שיגן וישמור על חיילנו ועל כל יושבי הישובים בכל ארצנו שה' ירחם עליהם ויסוכך עליהם וישמור צאתם ובואם מעתה ועד עולם, ויאמר ה' די לצרותינו ויגאל אותנו גאולה שלמה במהרה בימינו, אכ"י."

קלסתור פני יצחק כשל אברהם

בפרשה אנו קוראים בראשית כ"ה, י"ט "אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק". ועיין במפרשים ששואלים רש"י ד"ה 'אברהם הוליד', אור החיים הקדוש ד"ה 'ואלה תולדות', רמב"ן ד"ה 'אמר הכתוב', כלי יקר ד"ה 'ואלה תולדות': למה התורה כפלה דבריה שבתחילה אמרה "יצחק בן אברהם" הרי שיצחק הוא בנו של אברהם ואברהם הוליד אותו, ואח"כ הוסיפה ואמרה "אברהם הוליד את יצחק"? הרי ידענו זאת מפרשה קודמת? ומפרש ע"ז בתרגום יונתן בן עוזיאל: "ומן בגלל דהוה איקונין דיצחק מדמיין לאיקונין דאברהם הוון בני נשא אמרין בקושטא דאברהם אוליד את יצחק", פי' כיון שהיה זיו איקונין שלו דומה לשל אביו אז הבריות היו אומרים שבאמת אברהם הוליד את יצחק. גם בדעת זקנים מבעלי התוס' ד"ה 'יצחק' מביאים ש"הוליד" בגימטריא דומה, לומר שהיה קלסטר פניו דומה לאברהם. ומבאר ברש"י: שהזקק הכתוב להדגיש את הדימוי של יצחק לאביו, כי היו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, כי אברהם היה כבר בן ק' שנה ועדיין לא היו לו לדים ואחרי המקרה של אבימלך נתעברה מאברהם, לכן הקב"ה צייר את תוארו של יצחק כמו אביו בדיוק, ואז כולם הודו והמליכו שהוא בנו של אברהם.

ג' תולדות בתורה

ג' מקומות בתורה מוזכר "תולדות": א. בנח - "אלה תולדות נח" והוזכר מיד נח, "אלה תולדות נח נח" ולכאורה היה יכול לומר מיד אלה תולדות נח שם חס ויפת. ב. ביצחק - "אלה תולדות יצחק בן אברהם..." גם כאן התורה מיד הזכירה את האבא במקום לומר אלה תולדות יצחק. ג. ביוסף - "אלה תולדות יעקב יוסף..." כאן התורה מיד הזכירה את בנו ולא את שם אביו וכך ראוי להיות. מה ההבדל בין המקומות השונים?

פרנסני ככלב וכעורב

ויובן ע"פ הגמרא בבבא בתרא דף ח' ע"א ששם מסופר שהיתה שנת בצורת קשה בימיו של רבנו הקדוש, ובאותו זמן היו עשירים מחזיקים באוצרות שאספו ואגרו מבעוד מועד. גם רבנו הקדוש

החזיק אוצרות של אוכל ומזון, רק שלא פירנס בהם כל דורש וכל עני אלא דוקא למי שעומד בתנאים שקבע, ואמר שמי שלמד מקרא יכנס, מי שלמד משנה יכנס, מי שלמד אגדה יכנס, מי שידוע הלכה יכנס. וכך שמרו השומרים שרק מי שהם בעלי מקרא, משנה, גמרא, הלכה יכנסו ואחרים לא. היה שם תלמיד של רבנו הקדוש ויונתן בן עמרם שמו שלא רצה ליהנות מכתרה של תורה ובא להכנס למקום חלוקת המזון. שאלוהו: קרית? אמר להם: לאו. שנית? אמר להם: לאו. לא רצו לתת לו להכנס, דחק ונכנס, רדפו אחריו להוציאו, רץ והתייצב לפני רבנו הקדוש.

אמר לו: רבי פרנסני, שאלו רבנו: למדת או שנית? ענה לו: לאו. אמר לו במה אפרנס אותך? אמר לו: ככלב וכעורב, ופרנסו. כשיצא הצטער רבנו הקדוש ואמר: אוי לי שהאכלתי פיתי לעם הארץ. אמר לפניו ר' שמעון בר רבי: אולי זה תלמידך יונתן בן עמרם שלא רוצה ליהנות מכתרה של תורה? התרצה בכך רבנו הקדוש, ומאז והלאה פתח לפני כולם שמא יש בהם ת"ח צנועים.

כמדותיו של הקב"ה

וביאר רש"י במה שכנע את רבנו הקדוש שיפרנסנו ככלב וכעורב. שהכלב נרדף תמיד ואין לו מזון קבוע, ובירך אותו הקב"ה שמתעכל האוכל במעיו ג' ימים, אמר לו יונתן בן עמרם שאם הקב"ה חס על כלב איך הוא לא יחוס עליו. כן בעורב, שאינו רוצה להאכיל את האפרוחים הקטנים כשבוקעים מהביצה כיון שהם לבנים וע"ז כתוב "לבני עורב אשר יקראו", ומוציא להם הקב"ה יתושים מגלליהם וע"ז נאמר "יודע צדיק דין דלים", אמר לו אם בורא עולם חס על העורב כך הוא יחוס עלי וצריך להבין במה שכנע את רבנו הקדוש בזה, ועיין ליבן יהוידעי על הדף.

זכות אבות וזכות בנים

ונראה להוסיף מה שאמרו רבותינו שהכלב זכה לפרנסה מיוחדת, "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו" שמות כ"ב פסוק ל'. וכל כך למה? ידוע הוא כשכלב אי' נובח כולם נובחים אחריו, וביוצאם ממצרים אף כלב לא נבח "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו", לכן בירך אותם הקב"ה לקבל את נבלותיו של עם ישראל. מזה רואים שהכלבים נהנים בזכות אבותיהם שהיו בדור מצרים. גם בעורב מצאנו ששלחו נח לראות הקלו המים והיה הולך ושב.

אמר לו העורב לנח: אני לא נבראתי להצילך אלא נבראתי בשביל להציל את אליהו הנביא ש"ציויתי שם לכלכלך" מלכים א', י"ז, ד', העורבים מביאים לו לחם ובשר עיין רש"י על בראשית פרק ח' פסוק ז' - גם העורב בא בטענה שחי בזכות בניו בדורות של אליהו. לזה אמר לו יונתן בן עמרם: אמנם אני עכשיו ללא זכויות שלא קריתי ולא שניתני בענותנותו, אבל שמא הזכות של אבותי או זכות זרעי שיצא ממני אדם כשר שבשבילו כדאי אני להתקיים. וכך דרכו של הקב"ה כמו שמצאנו בכלב ובעורב, ובזה שכנע את רבנו הקדוש שירחם עליו.

ואומנם אנו רואים שיש אנשים מכובדים בזכות אבותיהם החשובים, או מכובדים בזכות בניהם המיוחדים. אבל יש החיים והמכובדים בזכות עצמם, ולזה אומרת התורה "אלה תולדות נח נח" שהוא חי בזכות עצמו ולא בזכות אבותיו או בניו, שאביו היה למך, ועל בניו לא ראינו דברים מיוחדים. אבל ביוסף שהוא עיקר מטרתו

קול צופיך

מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרְבּ מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

תולדות - תשס"א - מאת מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי זְצוּק"ל

טור. ועיין לטור סי' ר"ג שיש לו שם הגדרה אחרת, כל אילן שבחורף מתייבשים העלים והענפים והם נושרים, ולשנה הבאה עולים ענפים מהשוורשים - זה פרי האדמה.

ב"י. וכתב שם הב"י משם התוס', עץ שמתקיים ימים רבים ואותו העץ נותן פירות בשנה השניה זה נקרא עץ. ואילו הר' מנחם הביא ראייה שעל כל מיני אטד האדמה.

הרא"ש הגדיר כך: כל דבר שעושה פירות משנה לשנה נקרא עץ, אבל דבר שצריך לזורעו בכל שנה נקרא פרי הארץ. ועוד סברא, "וכל שמוציא מעיקרו עשב הוא, ומברך עליו בפה"א. וכל שמוציא מענפיו אילן הוא, ומברכין עליו בפה"ע".

המרדכי מגדיר משם תשובת הגאונים: כל אילן דיבש בחורף וענפיו ועליו כלים לגמרי בחורף, ואח"כ בקיץ נותן השורש ענפים - מברכין עליו בפה"א היינו, אע"פ שלא זורעים אותו כל שנה כדברי הרא"ש הנ"ל. וכל עץ שהענף נשאר ולשנה אחרת נותן פירות באותו ענף - זה פרי העץ.

אח"כ הביא הב"י מחלוקת בעניין תותים מסוימים, שלדעת ר' מנחם מברך אדמה, ולדעת הר"מ מברכים העץ כי עשו מתקיים משנה לשנה. ואח"כ המשיך מתשובת הגאונים "כל שמוציא עליו מעיקרו עשב הוא, וכל שמוציא עליו מעצו עץ הוא. והני מוזי כיון שכלו עציו לגמרי והדר פארי משרשיו מברכין עליו בפה"א עכ"ל.

הוי אומר שלמעשה, על המוזי שהוא בננה של היום יש מחלוקת בין הרא"ש לתשובת הגאונים מה יברך, ואעפ"כ פסק מרן בשו"ע סי' ר"ג סעי' ג': שמברכים עליו האדמה ועיין באורך בב"ח על המחלוקת בפירוש גוואז ומסקנתו מספק לברך האדמה, ועיין בתוס' שם בברכות מ' ד"ה איתיה שיש הבדל בין עניין ברכות לכלאיים, ועיין לקמן, ועין בהגדרת הנושא בלבוש המובא בכה"ח שם סעי' ז' שלדעת השו"ע העיקר שאם הגזע כלה אפי' שנותן פרי מהשורש כל השנה, ומאחר ויש בזה מחלוקת ע"כ בדיעבד אם בירך בפה"ע - יצא יד"ח.

בננה כספיחין לעניין שביעית

הני"מ תהיה לעניין שביעית, מה קובע את שנתה של הבננה להחשיבה כפרי או כירק לעניין שביעית.

אם הבננה כירק וברכתה בפה"א - הרי שיש בה דין ספיחין לעניין שביעית ואסורה, ואם הבננה כפרי הרי היא ככל פירות האילן והולכין בתר חנטה ומותר. או שנאמר שיש ספק ותהיה מותרת באכילה ויש לשמור קדושת שביעית בפירות ועיין בשבת הארץ החדש עמוד 420.

ספיחין לדעת הרמב"ם

הרמב"ם כותב פרק ד' הלכה ב': שגזרו על הספיחין שמא יזרע אותם. ולכאורה בבננות לא קיים חשש זה, וכי אדם שיזרע בשביעית בננה האם תצמיח לו פירות כבר באותה שנה? ובשלמא בירק שמזריעתו ועד לקיטתו לא עוברת שנה שייך למיגזר ביה, אבל בבננה מאי?

לפ"ז יוצא, שהרמב"ם סובר שאין איסור ספיחין בבננה, אע"פ שמהלכה א' משמע שאם מוציא עלים מהפקעת "מן העיקרים", נקרא ספיח.

פרי אחר חנטה, ירק אחר לקיטה

רש"י בקידושין דף ב' ע"ב ד"ה בג' דרכים ובד"ה לירק כותב: שעץ בתר חנטה נקבעים שנותיו למעשרות ולשביעית. כלומר, שאם חנטו

של יעקב אבינו, שהיה ממשיך דרכו ולמדו כל תורתו, כתוב "אלה תולדות יעקב יוסף" שהוא תולדתו ועיקרו מלבד מעלותיו המיוחדות.

חינוכו של הבן מעיד על האב

באברהם התורה כותבת "אברהם הוליד את יצחק" לומר שכל חינוכו והתנהגותו מורים שהוא גודל וחונך בידי אברהם. וזאת רואים בעיקר בעניין עקידת יצחק, שהרי יצחק היה בן ל"ז שנים ואברהם בן קל"ז, ובכל אופן כל הנסיון מתייחס לאברהם "והאלוקים ניסה את אברהם", ולא מתייחס ליצחק שהיה בעצם בעל הנסיון העיקרי שהוא הקרבן. ואדרבה במקום להתנגד עוד ביקשו שהקרבן יהיה כשר, ויקשור אותו היטב וכדו'. אבל כיון שכל החינוך היה אחרי האבא לכן מתייחס הנסיון דוקא לאברהם, ולכן "אברהם הוליד את יצחק" ועיין ב'אור החיים' בתירוץ הדבר הזה, וגם כאן יצחק היה כלי מקבל מאברהם, יצחק בן אברהם.

וע"כ אנו פונים לקב"ה שיציל אותנו ויפרנס אותנו אם לא בזכותנו בזכות אבותינו ובזכות ילדינו. שיהא החודש הזה סוף וקץ לכל צרותינו תחילה וראש לפדיון נפשנו, אכ"ר.

ביקור חולים

חזרתי זה עתה מביקור של שתי מורות מכפר דרום שבגוש קטיף וכן שלושה ילדים קטנים שנפגעו בפיגוע רצחני ומתועב ע"י אנשים שפלים, בעת נסעם בבוקר לבית ספרם, ואשר חלק מהם נרצחו הי"ד, וחלק מהם נפצעו קשה, וביניהם נשים וילדים, שהקב"ה ישלח דברו וירפאם. קיימנו מצוות עשה של דבריהם לביקור חולים רמב"ם אבל פי"ד הי"א וכותב שם הרמב"ם "הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך". ואגב כן ביקרנו את החייל הדרוזי שגם הוא נפצע מאותו פיגוע, לא רק מדין מה שכתב הרמב"ם שם הלכה י"ב "ומבקרין חוליהם מפני דרכי שלום", ובפרט שהוא נמצא באותה מחלקה, אלא יש כאן מצווה נוספת של החזקת טובה שהוא בנסיעה היה בתפקיד להגן עליהם. עיין שו"ע יו"ד סי' של"ה ר"ע א' וסעי' ט'

ברכת הבננה - ספק או ודאי

בשו"ע סי' ר"ג מביא מרן שברכתה של הבננה בורא פרי האדמה, השאלה היא: האם מברכים על הבננה 'בורא פרי האדמה' מתוך ספק שמא זה עץ או שיח, או שמא ברכתה בורא פרי האדמה משום שהיא שיח. והני"מ בזה, אם טעה וברך על בננה 'בורא פרי העץ'. אם נאמר שברכתה אדמה מתוך ספק - הרי שיצא בזה ידי חובה בדיעבד, אבל אם נאמר שברכתה אדמה מתוך ידיעה ברורה וודאית שאינה עץ - לא יצא ידי חובה כשם שלא יצא ידי חובה אם יברך בורא פרי העץ על תפוח אדמה.

מהו עץ ומהו שיח לענין ברכה

חז"ל. ההגדרה של עץ ושל אדמה היא לא כ"כ ברורה, אמנם חז"ל במסכת ברכות דף מ' ע"א וע"ב הגדירו "היכא מברכין פרי העץ היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגוואז והדר מפיך, אבל היכא דכי שקלת ליה לפירי ליתיה לגוואז דהדר מפיך, לא מברכין עליה בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה".

והסביר רש"י שם: "גוואז - הענף של עץ", היינו אם אתה לוקח את הפרי מן הענף של עץ נשאר הענף ואח"כ מוציא פרי אחר זה נקרא עץ. אבל אם אתה לוקח את הפירות והענף הזה לא נותן עוד פרי זה נקרא אדמה ומברכין בפה"א.

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

תולדות - תשס"א - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

שצמח בשישית ונלקט בשביעית מותר מדין ספיח ויש בו קדו"ש, ומשמע מדבריו אפי' אם צמחו בשישית והוסיפו בשביעית מותר, אבל לא משמע מדבריו שסובר כמו הר"ש שרוב גידולן בשביעית שמוותר.

ועיין לחזו"א סי' ט' סעי' ג' וסעי' ז' ומה שמביאים בשמו שפוסק כר"ש וביותר שאפי' אם רק גדלו בשישית רק עשבים קטנים ולא פירות פקע דין ספיחין וחזר רק לעניין קדושת שביעית. ועיין למנחת שלמה סי' מ"ט וסי' נ' מה שהעיר על זה ולבסוף כתב שכל השגותיו הן רק להלכה אבל למעשה "הואיל וכבר הורה זקן", הכוונה על החזו"א. ועיין למבי"ט ח"ג סי' מ"ב שכותב בצורה מפורשת שהולכים בתר לקיטה בירק, כמו הרמב"ם. וכן מהר"ש סירליו מסביר את הירושלמי בעניין שכיר כנ"ל כמו הכס"מ ולא כמו הר"ש. ולמעשה כל השנים פסקונו כמו הרמב"ם לאסור ירק שנלקט בשישית, אבל השנה מאחר ואין אנו רוצים לסייע לגויים שנקנה מהם בכסף ובכסף הזה ידיהם דמים מלאו' וד"ל, ומאחר והר"ש והחזו"א מקילים ואיסור שביעית מדרבנן, ועוד צירפנו עוד כמה קולות - התרנו כמו סברת הר"ש ויש לשמור בהם קדושת שביעית. וע"כ בבנות אפי' למחמירים ופוסקים שדין ירק יש לו, הרי אפשר לסמוך על הר"ש ואין לאוסרם רק שיש לשמור בהם קדו"ש.

שינוי פירות מברייתם בשביעית

אומר הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל פרק ה' הלכה ג' : "ולא ישנה פירות מברייתן כדרך שאינו משנה בתרומה ומעשר שני, דבר שדרכו ליאכל חי לא יאכלנו מבושל, ודבר שדרכו להאכל מבושל אין אוכלין אותו חי, לפיכך אין שולקין אוכלי בהמה ואינו מטפל לאכול תבשיל שנפסד, והפת שעפשה, כדרך שאינו אוכל בתרומה ומעשר".

לכאורה, הרוצה לקחת פרי אבוקדו ולרסקו אם יש בו דין קדושת שביעית, הרי זה משנה אותו מברייתו או הלוקח תפוז"א כדעת הר"ש שנלקט בשביעית ורוצה לעשות ממנו ציפס או פירה הרי משנה אותו מברייתו, ולדעת הרמב"ם יהיה אסור. וכן אם רוצה לרסק בננה עבור תינוקות.

אולם הרמב"ם אמר "כדרך שאינו משנה בתרומות ומעשרות", ובהלכות תרומות בפרק י"א הלכה ב' אומר הרמב"ם : "תמרים של תרומה מותר לחבצן ולקבצן כעגול הדבלה, ואסור לעשות מהם שכר. וכן אין עושין תמרים דבש, ולא תפוחים יין, ולא פירות הסתני חומץ, וכן שאר כל הפירות אין משנין אותם מברייתן בתרומה, חוץ מזיתים וענבים בלבד, עבר ועשה האוכל משקה הרי זה שותהו".

מהו 'כעגול דבלה'? האם כוונת הרמב"ם שלוקח תמרים ומווכן אבל עדיין נראים חלקים מהתמרים ומותר, או הכוונה ריסוק ממש. ואם התכוון הרמב"ם לומר שאין זה ריסוק ממש, שיאמר הרמב"ם בריסוק שהתמרים עדיין ניכרים מותר, אבל ריסוק באופן כזה שלא ניכר שהם תמרים - אסור וכ"ש שכר. אולם ממה שהרמב"ם כתב ריסוק תמרים ואח"כ האיסור לעשות מהם שיכר, משמע מדבריו שאין הבדל בין ריסוק תמרים לשיכר, דהיינו ריסוק מוחלט.

הגמרא במסכת ברכות דף ל"ח ע"א אומרת: כגון תמרים שאדם לוקח מהם לעשות דבש, מברך שהכל.

אומרים התוספות ד"ה האי דובשא : "וכן משקין מכל מיני פירות בר מתירוש ויצהר ענבים ושמן". אומנם שמן זית אמיתי בזמן חז"ל היה מריר וסמיך, עד כדי כך שכתוב במסכת שבת שאם השמן זית סמיך יש בעיה לסוך בו בשבת ולכן אם אדם קונה שמן זית אמיתי מברך עליו בורא פרי העץ, כיום שהוא לא מריר .

פירות בשישית אפי' שלוקט אותם בשביעית אין בהם קדושת שביעית, שאין הם נחשבים כפירות שביעית אלא כפירות שישית. אבל ירק, אפי' שגדל בשישית אם לקיטתו בשביעית חלים בו כל דיני שביעית.

ג' ביאורים בלקיטת ירק

שיטת התוס' במסכת קידושין ב' ע"ב ד"ה אתרוג כפי שהובנו מדברי רש"י, שכל ירק אין לאוכלו בשביעית אפי' שנגמר בישולו בשישית מאחר ונלקט בשביעית, והם כתבו שם גדל רובו בשישית וכנס לשביעית ולקטו בשביעית אין בו דין ספיחין.

שיטת התוס' בפסחים נ"א ע"ב : גדלו בשישית בהיתר משמע גמר גידולן ונשתהו באדמה ובשביעית נלקט אפי' שהוא ירק, מותר מדין ספיחין ויש בו קדושת שביעית.

שיטת הר"ש משניות שביעית פרק ט' משנה א' כותב: אפי' "כשהתחילו לצאת בשישית ונגמר רוב גידולן בשביעית דלא מיתסרי משום ספיחין כדפרישית" ואפי' שהן מותרין, הם נקראים בלשון המשנה גדל בשביעית עיי"ש.

אבל מהרמב"ם פרק ד' הלכה ג', וכן בהלכה י"ב משמע שהוא סובר כמו רש"י שבירק הולכין אחר לקיטה אפי' אם נגמר כולו בשישית, ואם נלקט בשביעית יש לו דין ספיח, עיי"ש.

וכן כתב בפירוש הכס"מ בפרק ו' הלכה י"ב על דברי הרמב"ם "האומר לפועל הא לך איסור זה ולקט לי ירק היום - שכרו מותר ואינו כדמי שביעיתו ולא קנסו הפועל להיות שכרו כדמי שביעית, ואם אמר לו לקט" וכו'.

ומקשה הכס"מ: כיצד אפשר למצוא ירק בשביעית הרי אם נלקט בשביעית הוא אסור מדין ספיחין? ותירץ: שמדובר בירק "שאין זורעים אותו רוב האדם כגון: פיגוס וכו' רמב"ם שם פ"ד הלכה ג' או כמו הלכה ד' וכלשונו "אבל ירק שדרך לזרוען אפי' גדלו בשישית כל גידולן אסורים בשביעית".

ז"א דעת הרמב"ם לא כמו התוס' ולא כמו הר"ש, שלדעת תוס': אם גדל בשישית ונגמר בשביעית - מותר, ולדעת הרמב"ם - אסור. ודעת הר"ש: אם גדל מעט בשישית ורובו בשביעית - מותר, ולדעת הרמב"ם - אסור.

הר"ש רוצה להוכיח מהרמב"ם נגד הכסף משנה, הכיצד יש ירקות בשביעית? אלא ודאי מוכרחים לומר שצמח בשישית ונגמר בשביעית ומותר לאוכלו, ורק חל בהם דין קדושת שביעית. וכן למעשה רוצים להוכיח מדין זה בתוס' ששכיר מדובר באופן שרק גדלו בשביעית.

הגר"א בפירושו על הירושלמי 'האומר לפועל לקט לי ירק' מסביר: "כגון ירק שאין בו דין ספיחין שלא רגילים לזרועו". מדוע הגאון לא אומר כמו הר"ש או התוס' שהירק היה בשישית וגדל בשביעית? אלא ודאי שגם הגאון לא מסכים עם הסברא הזו אלא כמו הכס"מ.

האחרונים דנים בנושא זה ואומרים משם פאת השולחן פרק כ"ב אות ג' :מה שאמר הגאון ומה שכתוב ברמב"ם זה אם שביעית דאורייתא, אבל היום שהשביעית מדרבנן אפשר להקל, ולא נראה כן מפרק כ"ו אות ל"ד.

אומר החזו"א סי' ט' אות ג', י"ז : שאפשר לסמוך על הר"ש אם צמח בשישית ונגמר בשביעית מותר ולא אם צמח בשישית ורוב גידולו בשביעית מותר.

וכן לשון הרמב"ן בויקרא כ"ה פסוק ה' הביא את הלכה השכיר הנ"ל והסביר אותה כמו התוס' ולא כמו הכס"מ. ולדעתו, ירק

קול צופיך

מרת הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

תולדות - תשס"א - מאת מרת הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

לדעת הרמב"ם מברכים על זה בורא פרי העץ, למרות שזה עיסה ולא רואים את התמר. והביא את דבריו שאם מיעך את התמרים ועשה מהן עיסה אפ"ה לא נשתנית ברכתן מברך עליהן ברכת בורא פרי העץ ובסוף מעין שלש, וכך מובא בשו"ע אך מור"ם בהגהה הביא סברת תרומת הדשן לברך עליו שהכל.

ובאמת נוכל לפרש שהרמב"ם מתכוון שנתמעכו לא לגמרי אלא נשאר צורתם עליהם, אך מרת הבי"י לא ניחא ליה בזה ומפרש דעת הרמב"ם אפילו כתושים ביותר שנימוחו לגמרי ואין ניכר צורתם כלל.

ועל זה כתב הרב חיד"א ע"ה: ועל כן על "הקמרדין" שהוא "לדר" של היום העשוי ממשמש מברך 'שהכל', אע"פ שלדעת הרמב"ם מברך 'העץ'.

בפופקורן עדיף לקחת תירס אחד שלא התנפח, ולברך בורא פרי האדמה ובוה יוצא ידי כו"ע, אבל למי שפוסק כדעת הרמב"ם מברך בורא פרי האדמה, ומי שפוסק כרמ"א: מברך שהכל.

ולפיכך תירס שיש בו קדושת שביעית מאחר ויש מועטים שמשמשים בזה כפופקורן אין לשנותו בשביעית. ולמעשה, לפוסקים כרמב"ם מברך אדמה, לפוסקים כמש"ב וכה"ח בדעת רמ"א מברך שהכל, ואם בירך אדמה יצא ידי"ח.

כתב הרב כף החיים סי' ר"ב ס"ק נ"ח: המגרד גזר במגדרת מברך עליו שהכל. אחרים אומרים: אינו מברך שהכל מכיון שרואה עדיין חתיכות של גזר ולכן מברך אדמה. וני"מ היא, אם מותר לרסק גזר בשמיטה, ונהגו בשמיטה להחמיר.

החזו"א סימן כ"ה מסתפק ונוטה להתיר בשמיטה לסחוט תפוחי זהב לעשות מהם מיץ ועיין כרם ציון עמוד נ'. כיום שרוב בני"א סוחטים תפוזים למיץ מותר, מיץ לימון לכו"ע מותר.

לסחוט גזר או עגבניות אליבא דכו"ע אסור בשמיטה. כללו של דבר, פרי שרוב הציבור רגילים לרסקו מותר, כגון: בננה, תפוז"א, אבוקדו. ופרי שאין רוב הציבור רגילים לרסקו כגון: מיץ עגבניות - אסור.

כל דבר שיש בו דין קדושת שביעית תלוי בדרך אכילתו. לדוגמא: ישנם האוכלים מלפפון עם הקליפה, ויש המקלפים אותה.

הכלל הוא: כל חלק מהפרי או הירק שאין אדם רוצה לאוכלו בשביעית כגון: קליפתו וכדו' לא חייב לאוכלו אבל צריך לשמור עליו קדושת שביעית, ואפילו קליפה שראויה לבהמה צריך לשמור עליה קדושת שביעית.

אופן שמירת קדושת שביעית

בזמנם היו מניחים את הקליפות בתוך 'פח שביעית' והיו נכנסים בו יתושים ולעיתים אף מזיקים. היום אין צורך בזה, אלא יכניס את הקליפות לתוך שקית ניילון אטומה ויקשרנה וטוב יעשה אם ינקבנה, ויעטוף אותה במעטפה מנייר וכך יכול לזרוק לאשפה, וכיון שזה אטום אין בזיון. וכן יכול לעטוף בניילון שלא יהיה שקוף.

ויהי רצון שר"ח כסלו זה יהיה סוף וקץ לכל צרותינו תחילה וראש לפדיון נפשנו, וברית אבות לבנים תזכור ותשועת נפשם מיד שונא, ונזכה לעשות תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן בביאת הגואל ובבנין אריאל בעגלא ובזמן קריב אכ"ר.

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!

שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

ואומרים התוספות: מברכים על בירה העשויה מחיטה או שעורה 'שהכל', וזה מכמה סיבות: א. מכיון שאין בבירה ממשות השעורים ושואלים עליו א"כ גם בלחם או בעוגה לא רואים ממשות של חיטה ואיך מברך מזונות ב. אין השכר רק טעמא בעלמא, ואיך אוכל את גוף השעורים אלא רק את הזיעה שלהם ג. משום שיש בו עילוייה אחרים בפת, בירה אין לה דרגה כמו עוגה ולחם העשויים מחיטה שמעלתם אם אוכל כשיעור שמברך גם לאחרים ד. ועוד, כל דבר שהוא בשתיה ולא בלעיסה מברך 'שהכל' שם ד"ה האי. אדם האוכל דייסת סולת אם צריך ללעוסה מברך בורא מיני מזונות, אבל אם שתהו ברכתו 'שהכל' מכיון שזה דרך שתיה אף שנראה בעין שזה סולת שו"ע סי' ר"ח סעי' ו'.

ביצה רכה מברך שהכל ואם יש רביעית מברך גם ברכה אחרונה.

ביצה קשה ששוקלת כיום 60 גרם מברך שהכל ואחריה אם אוכל אפי' רק מחצית ביצה מברך ברכה אחרונה.

אומרת הגמרא ברכות שם: "אמר ליה ההוא מרבנן כל תנא שלא מוזכר שמו בגמרא סימן שלא הגיע לרוח הקדש לרבא: טרימא מהו? לאו אדעתיה דרבא מאי קאמר ליה" רבא היה עסוק בדבר אחר ולכן לא ענה לו מהר. היה רבינא יושב ליד רבא ואמר לו: לאיזה טרימא כוונתך? אומר רש"י: "ושם טרימא כל דבר הכתוש קצת ואינו מרוסק".

והגמרא שם אומרת: "תמרי של תרומה מותר לעשות מהן טרימא, ואסור לעשות מהן שכר. תמרי ועבדיניהו טרימא מברכין עלוייהו בורא פרי העץ, מאי טעמא במלתיהו קיימי כדמעיקרא".

היינו, שמותר לעשות טרימא מפירות תרומה וה"ה מפירות שביעית. והטרימא מברכין עליה הברכה של הפרי, היינו אם מתמר מברך עץ, ואם ריסק בננה מברך האדמה.

ולפי רש"י יוצא, רק אם מרוסק קצת ולא מדובר שמרוסק לגמרי, כי בזה אסור בתרומה ושמיטה, והברכה שהכל.

מהרמב"ם הלכות ברכות פרק ח' הלכה ד' משמע אחרת, וז"ל "אבל תמרים שמעכן ביד והוציא גרעינין שלהן ועשאן כמו עיסה מברך עליהן תחילה בורא פרי העץ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש", עכ"ל.

מה הכוונה של הרמב"ם 'כמו עיסה'? האם זה כמו רש"י קצת וניכר הפרי בריסקו, או עיסה ממש דהיינו, ריסקו מוחלט כעין 'פירה' מתפוז"א או ריסקו בננה לתינוק.

בשו"ע סי' ר"ב סעי' ז' פסק כלשון הרמב"ם היינו שמברך בורא פרי העץ. וכתב ע"ז הרמ"א שם משם תרומה"ד שמברך על זה שהכל.

וכתב המש"ב שם ס"ק מ' שלדעת השו"ע אפי' אם ריסקו לגמרי, ולדעת רמ"א אם ריסקו לגמרי מברך שהכל. ואם ניכר חלק מהפרי לדעת כולם מברך ברכת העץ, אבל אפי' אם ריסקו לגמרי מודה הרמ"א שאם בירך עליהם העץ יצא ידי"ח. אולם מה יעשה עם ברכה אחרונה? האם יברך מעין שלש או נפשות, עיין במש"ב ס"ק מ"ב שמסתפק. ועיין בכה"ח שם ס"ק נ"ז שדעתו כדעת הרמ"א לברך עליהם שהכל אם מרוסקים לגמרי כרש"י ולא כרמב"ם.

החזו"א סימן כ"ה והאחרונים והרב קוק בספרו 'משפט כהן' סי' פ"ה מבנינים את הרמב"ם שהכוונה לא ריסקו מוחלט.

אב מרת בבי"ה הביא סברא זו ואומר 'ואין נראה', וכוונת הרמב"ם ריסקו מוחלט שלא ניכרים וע"ז אומר הרמב"ם שמברך בופה"ע ולפי זה מותר בתרומה ושמיטה.

שאלו את הבא"ח עיין ר"פ או"ח ח"ב סי' כ"ח: אדם שמרסק תמרים עד שעושה אותם עיסה האם יברך 'העץ או 'שהכל'? והשיב:

